

FR. S. FINŽGAR:

NAGROBNICA IZGUBLJENEMU RAJU.

SILHUETA IZ PREŠERNOVEGA ŽIVLJENJA.

obenega oblčka. Zvezde tam goste in mirne, kakor kresnice na pomladnem travniku. Pol meseca je viselo nad Triglavom.

Za počasnim popotnikom se je zibala po beli cesti dolga, črna senca. Pri Lazarjevem znamenju je obstala črna senca. Popotnik se je ozrl proti vzhodu. V mesečini se je svetil beli ródinski zvonik. Popotnik je snel z glave visok cilinder in potegnil z roko čez čelo. Vse bi bil rad izbrisal, kar je dihnilo oblakov na to lepo čelo življenje, odkar se je poslovil od te steze, ki vodi proti Ródinam. Zdelo se mu je, da so zašumele lipe v snu in so ga pozdravile. Visoke košate lipe ob stezi, mimo katerih je hodil deček, pod katerimi je ležal vznak, pod glavo tablico in abecednik. V lipi je pa šumelo, in vonj se je pretakal po vzduhu. Deček je poslušal z napol zaprtimi očmi; prifrčal je v lipo kalin debeloglavec, trdokljunast kos je sedel na vejo, pogledal dečka, začudil se, zažvižgal in odletel.

Dečku je pa od vesel'ga časa leto teklo — v njegovem srcu je kljuvalo, budilo se je nekaj, kakor bi mokrocvetóča rožica ob zarji dvigala sladki kelih, da pristreže vanj prvi trak jasne luči, ki plane zdajzdaj preko hribov. Budilo se je v dečkovem srcu, velika slutnja se je porajala, šumenje v lipi mu je donelo kakor akordi; miru ni bilo več pod lipo, napotil se je sredi valovitega žita. Zaželelo se mu je v te valove, njegova duša je sedla v zračen čolniček, naprej brez miru je plula ladjica in krmar ni vedel ne kam, ne zakaj — — —

Popotnik pri Lazarjevem znamenju se je okrenil.

„Mladost, po tvoji temni zarji srce bridko zdihuje, Bog te obvarji!“

V Pečeh je trikrat zapored zalajal z žalostnim glasom lésjak. Jeka je presekala noč, kakor z mečem. Lipe so zašumele, popotnik je čutil, da so se vrata paradiža zaprla.

Krenil je z velike ceste na kolovoz.

Vlažno je zašumelo po travi. Murnčki so se prestrašili in obmolknili. Izpred hišic so gledali skozi bilke. Črna senca se je zazibala po travi in se oddaljila.

Krog popotnika je zadehtelo po senu. Zrela pšenica se mu je priklonila in ga pozdravila. Vzravnal se je popotnik, globoko je dihnil, vsklik iskren in otožen se mu je izvil iz prs. Beli stolpič sv. Marka se je zgani in mu namignil, kakor bela roka, polna skrbi in ljubezni: „Pridi, preljubi!“

Popotnik je odzdravil beli roki, polni skrbi in ljubezni. Njegove ustnice so zašepetale pozdrav: „Oj, Vrba, srečna draga vas domača . . .“

Počasi se je zibala črna senca, glavo globoko sklonjeno na prsi.

Krog popotnika je oživel. Ni jih klical, ni jih želel, pa prišli so nepozvani njegovi dnevi in v rokah so nosili grenke kelihe, vsuto cvetje in viharjev silne jeze.

O, in vse te čaše je izpraznil do dna, in vse to cvetje se je vsulo k njegovim nogam, da je stopil nanje, in v čoln so se uprle sape, zastonj ga je obračal proti vetru — njegova moč je pešala, veslo so mu trgali valovi iz rok . . .

Navadila so se usta grenkega bokala, udje so otrpnili in sklepi — navadil se je popotnik življenja ječe.

Ali nocoj! Pred njim bela roka sv. Marka, vsa polna skrbi in ljubezni, za njim šumeče lipe, vse polne pravljič in lepih akordov!

Pisala mu je bela roka jasne dneve mladosti, lipe so šumele pesem o izgubljenih upih. Prišlo je z veliko silo, objelo popotnikovo srce — okamenelo — vse rane so zakrvalile, vse gorje je zavihralo, njegova duša je zaječala, zahrepenela je v zlate gradove v oblakih, ali noga je bila ukovana na grudo. Težko je drsela po shojeni travi. Objokane bilke so škropile s solzami popotnikovo nogo . . .

Pred njim se je dvignil stolpič sv. Marka. Tih čuvar. Pod njim sanja vas, brez misli, brez boja. Vse spi. Srca mirna, v duši nič viharjev, v njej velika vera brez dvomov . . .

Oj košček srečnega sveta!

Popotnik je zavil v lopo sv. Marka in se naslonil ob zid.

Ali smem v to mirno kapljo vesoljnega morja — jaz nemiren popotnik? Ali smem v ta biser — jaz z mračnimi mislimi? V oči me pogledajo tisti, ki so priklili z menoj vred na tej oazi pod jasno solnce. Njihove mirne oči, ki niso videle dalje, nego se vidi z lin sv. Marka, bodo zrle v mojih solze, bolečine in izgubljene upe. Ostrmele bodo, pogledale na soseda, ozrle se nazaj name in porekó: „Kaj ta tujec? Žalostne oči ima! Bog ga nesi! Da bi prebival med nami? Nikoli! On ni naš.“

In šli bodo mimo njega in za oglom se še enkrat ozró.

„In še stoji sredi vasi; naj gre! Čemu stoji, tujec?“

In popotnik pojde po vasi s povešenimi očmi, iz svojega sveta, iz sveta svojega očeta pojde.

Konec vasi sreča kosce. Velike fante, obrazi kakor opeka, mišice, da bi razrinile kožo. Pred njimi grabljica, ki nese vrč. Grabljica se ozre vanj, ker je zanimivo njegovo blede lice. In črna, dolga suknja ne hodi po vasi o sv. Jakopu. In tedaj zadene grabljica z boso nogo ob kamen. Fantje pa v smeh, v glasen in hudomušen.

„Kaj gledaš za tujcem?“

On pa bi stopil k njej in bi jo potolažil. Pa bi se fantje še bolj zasmeljali in bogve, kaj bi mu rekli.

Popotnik se je razžalostil. Na obe roki je klonila njegova glava.

Zakaj si me izpeljala iz tega sveta miru žeja po uku! Zakaj? Goljufiva kača! . . . Z zapahi si zarinila vrata v ta svet. Na stežaj si jih odprla poprej, lučice si mi prižigala, krono ponujala! Pa so tvoje lučice zažgale nepokoj, in tvoja krona je trnjeva — goljufiva kača! . . .

Mir in nebo bi nosil v srcu, kakor ga nosijo ti — jaz pa imam kragulja. Če bi nakladal hlod na voz, pristopil bi rad: „Počakaj, France, pomorem ti! Pa še konja ti posodim, da priprežeš. Po klancu ne izpelješ s samcem!“

K meni pa ne pride sosod. Od daleč stoji in pravi: „Težko pelje po strmi in samotni poti! Zavrmo mu voz! Klado zavalimo na cesto, da ne pride preko nje!“

Zakaj si me izpeljala iz tega sveta goljufiva kača! . . .

Kladivo z brezniškega zvonika je zdramilo popotnika. Za vasjo se je naravnal. Potiho je hotel mimo, da se ne probudé oni, ki bi ga ne poznali, ki bi ga bičali s pogledi in s smehom naložili butaro na njegova pleča. Iz vasi bi ga pognali, tujca, ki ga je prineslo ponepotrebne bogveodkod.

In vendar! Tukaj stoji hiša mojega očeta! Tukaj je veliko svetišče. Vsaka travca na vrtu, vsako drevo, pesek na dvorišču, stopnice pred hišo — vse ga kliče in vabi: „Pridi, pozdravljamo te! Vsi te še poznamo! Ne boj se nas; v tihi noči čujemo s teboj. Poglej, ta nagelj, visi skozi lino, kakor nekdanj, dehti kakor nekdanj, ko si mu ti prilival! Morda je tisti že umrl, in to je vrh njegovega vrha in se je razrastel, obesil skozi lino in cvete v isti veseli ljubezni, kakor njegov oče. Pridi in utrgaj cvet in si ga zatakni za trak, kakor nekdanj . . .“

Popotnik je zavil na levo. Tiho je šel ob plotu po travi, da ne bi zašumel pesek pod nogami.

Pred rodno hišo. Bela je v mesečini, kakor nekdanj. Nič se ni postarala. Na oknu je zataknjena cvetoča lipova veja — že vela in suha. Kakor pred dolgimi leti, ko je šel

sam po tako vejo binkoštno saboto in jo prinesel materi, da jo je zataknila na okno.

Skozi okno sije luč — edina v vasi. Popotnik se je vznemiril: ko bi sestra obolela?

Napotil se je po stopnicah in rahlo potrkal na vrata. Zgenilo se je v hiši, v veži so zadržale boste noge.

„Kdo je?“

„France!“

Zahripal je zapah.

„Oh, ljuba duša, ti si, France, pa takole sam in ponoči! Pa, da nam nisi nič pisal! Bi stopil on v Otok do pošte. Saj ni tako silnega dela, in mlada kobilica dobro teče.“

„Sestra, samo mimogrede te pogledam in pozdravim.“

„Čaj, precej njega pokličem. Na izbi spi!“

„Ne smeš! V hišo pogledam do tvojih otročičkov!“

„Spita, France! Sicer pa le pojdi in poglej! Jaz ti pa pripravim posteljo, pa mleka bi ti zavrela; kaj bi ga?“

„Sestra, grem dalje. Jutri se morda vrnem: morebiti tudi ne!“

„Dalje bi hodil! Kako si čuden! Polnoč udari! Če hočeš, bi šel jutri...“

Popotnik je sedel truden k peči na klop. Ob klopi je bila postelja; v njej je spal otrok. Roko je držal izpod odeje pod glavico, kakor bi se igral s kodri. Majhna usteca so se smehljala, po licu je žarel mir, kakor bi mu svetil angel z nebeško svečico.

Sestra je obmolnila in z veliko skrbjo gledala v blede lice bratovo. Sedla je na klop pod oknom, nogo je dvignila na rožanec zibke, in zibka se je enakomerno točila po podu.

Tihota...

Samo zibka je trktrkala po podu. Skrbne oči sestrine so visele na otožnem licu bratovem. Popotnik je pa gledal speča ličeca detetova.

„France, pa nisi bolan?“

Nič odgovora. Brat ni dvignil glave, z očesom ni trenil, da bi se ozrl v sestro in ji odgovoril.

In zopet skrivnostni mir v tihi sobi ob brleči lučki...

Popotnikove ustnice so se začele premikati. Sestra je prisluškala. Razumela je odtrgano besedo. Njeno srce pa je čutilo vse, kar je šepetalo bratovo srce.

„Ne bila bi mi vera v sebe vzeta...“ Čutilo je sestrino rahlo srce, česar doslej še ni nikoli. Oči so se ji široko odprle in začudila se je sama sebi, zasmilil se ji je brat.

Vera vase — vera v lastno moč — vera, da dospe do visokih ciljev... In on je imel tako visoke cilje! Daleč so bili, daleč in visoko, da jih je slutil samo on. In šel je za njimi, samotni romar. Ob desni in levi so ga gledali drugi popotniki. Z ramami so skomizgali, med seboj so šepetali; ko je odšel, so se mu smejali glasno in hrupno.

„Kaj hočemo? Revež je!“ Prst so davali na čelo.

„Ne bo vse prav tule notri; nápek se mu je naredilo. Škoda zanj.“

Vrnili so se po globoko izvoženem kolvozu in govorili so pametne besede, o dobri letini, o reji govede, o polnih hruškah in navezanih češpljah... Modri so bili njih nagovori. In ko so zagledali daleč soseda, ki je nosil za palec previsoke škornje, so se ga lotili.

„Da ga ni sram! Take škornje nosi, za palec predolge. Celo k maši pride v njih! Ne bo prida ta človek. Mora se mu še otepati... Oj, svet je hudoben...“

Samotni romar se je ozrl do cilja, ozrl se je nazaj. Ustrašil se je. Ni se ustrašil, da je cilj tako daleč in tako visoko, ustrašil se je, da je vrzel med njim in med drugimi tako strašno zazevala.

„Nikogar ni za menoj! Vsaj eden, vsaj dva naj bi prišla, da me opreta, ko truden omahnem kraj pota. Vsaj eden ali dva! Pa ni nikogar...“

Popotnik je pogledal proti cilju, ki je bil tako visoko, spreletelo ga je v strahu. V njem se je dvignil dvom, potresel je skalo vere v samega sebe. Zagugala se je skala, omajala se je. Nanj je legla bridka teža, trudne so postale noge, glava je omahnila...

„Ne bila bi mi vera v sebe vzeta...“

In krog njega je završalo. Oblaki so zagrnili nebo — posvetil se je cilj enkrat, dvakrat, kakor se blisk posveti . . . Morda se je posvetil tretjič, pa ni mogel več dvigniti glave, da bi ga ugledal.

„Prijatelj, vrni se! Dohitiš jih še na kolo-vozu. Stopi med nje in jim reci: Bratje, do tal se vam klanjam! Osuvalje me z nogami, očitno izmečite name vse psovke od Kajna do danes. Klečal bom pred vami in potrpetel — samo, da mi odpustite, da grem z vami, da sedem z vami k pogrnjeni mizi . . . Prijatelj, vrni se! Cilju pokaži hrbet, in kadar se posveti, zameži . . .“

Romar se je hotel vrniti. Pa se je zažarilo nad črnimi oblaki, luč je zasijala — ni se vrnil, ker se ni mogel, ker se ni smel. Njegovo srce je pa krvavelo . . .

Srce viharjev notranjih igrača . . . Popotnik v Ribičevi hiši se je ozrl na obraz sestre. Tako lice!

V očeh brezmejna vdanost in vera v sebe, vera v svojo moč. Nič obupa, nobenega viharja! Lice vse razbrazdano od potnih srag, roke žuljave, gube na sklepih — hrbet nekoliko nagnjen pod težo. A vendar toliko nade, trdnega upanja in vere mogočne, kakor Triglav. Dojenčka pri srcu objema ena roka, druga dela. Prvi se zazori svit njej — materi, njej zadnji ugasne večerna luč. Nobenega mrmranja, nobenega vzdihla — mir — mir na licu, mir in ljubezen v očeh, v srcu . . .

In domislil se je popotnik besedi:

„Ljubezen zvesto najti, prazne sanje . . .“

In tu na očetovem svetu kraljuje ljubezen, pod slamnato streho, za ozko ograjenim plotom — pa tako velika ljubezen! Nobena pot ji ni prestrma, nobeno solnce prevroče, nobena noč predolga . . . Zadnjo kapljo krvi zanj in za svoje — iz ljubezni . . .

„Zvesto srce in delavna ročica . . .“

Popotnikovo oko se je zmračilo. Po licih sta pritekli dve solzi . . .

Sestra je zrla na popotnika. V prsih ji je postalo tesno, obrnila se je od brata in skrila solze, ki so se ji vlile, solze, ki jih je rodilo srce, po katerem je plula ista kri, kakor po njegovem, po bratovem.

Pa naenkrat se brat zdrami. Vstane, v peč se obrne, solze si obriše. Domisli se svojega znanja, v sestrini ljubezni se oživi njegova. Njena ljubezen vse prenese, tudi moja mora — mora!

„Stanu se svojega spomni, trpi brez miru!“

Popotnik seže v žep in vtekne vsakemu detetu pod zglavje križani tolar.

„Z Bogom, sestra! Lepo je pri tebi! Lepo je bilo nocoj . . . Po svetu ni tako . . . Z Bogom, sestra!“

Vrata so zaškripala, črna senca se je izgubila med vrtovi, vrhu stopnic je pa ihtelo čuteče srce . . .

Na čumnatino okno pri Ovseniku v Žirovnici je nekdo potrkal.

„Matija!“

„France! Odkod?“

„Odpr!“

Sedla sta na skromno postelj Čop in Prešeren.

„Matija, nocoj sem jokal!“

„Jokal? Ne verjamem!“

„Jokal in ni me sram!“

„Zakaj?“

„Daj mi košček papirja!“

Prešeren je sedel k mali mizi in pisal . . .

„Beri, prijatelj!“

Čop vzame in čita:

„Oj Vrba, srečna, draga vas domača . . .“

„Nagrobница izgubljenemu rajcu!“

„Pa bi človek ne jokal . . .“

